

a magas hegységen, mint száraz és erős szél zúdul le a medencékre. Többnyire tavasszal és télen fúj.

2. Erdély keletről nyugatra lejt. Két nevezetes forrásvidéke a Keleti-Kárpátok és a Keleti-Szigethegység. A Keleti-Kárpátokban ered a Nagy-Szamos, a Maros és az Olt; a Szigethegységben a Körösök, az Aranyos és a Kis-Szamos.

A Nagy-Szamos forrása a Radna-havasokban van. Nyugat felé folyva felveszi a Besztercét s Désnél egyesül a Kis-Szamossal. A Maros és az Olt közel egymáshoz, a Gyergyói- és Csiki-havasok határán ered. A Maros kezdetben észak felé folyik, azután nyugatra, majd délnyugatra fordul. Felveszi a Kis- és Nagy-ágakból összefolyó Küküllőt. A Sztrigy-toroktól állandóan nyugat felé haladva kiér az Alföldre. Az Olt először dél felé tart; balról felveszi a Fekete-ügyöt s nyugatra fordul. Amint eléri a Fogarasi-medence nyugati sarkát, dél felé kanyarodik és a Vöröstoronyi-szoroson hagyja el a medencét.

A Sebes-Körös a Vlegyásza aljában ered. A révi szép szurdokvölgyön át ér az Alföldre. Jobbról felveszi a Meszesből jövő Berettyót. A Keleti Szigethegységből ered a Kis-Szamos is. Itt van továbbá a Fekete-, Fehér-Körös és az Aranyos forrásvidéke is.

A vidék többi folyói közül a Déli-Kárpátokat áttörő Zsilt és a Krassó-Szörényi Érchegységben eredő Temest említtük.

3. Legjelentősebbek a folyóvizek közül az Alföld felé folyók. Bár az Olt, a Zsilt és a Keleti-Kárpátok néhány folyócskája kifelé veszi útját, mégis alig zavarják a Közép-Dunamedence egységét.

Erdély folyói hajózásra nem alkalmasak. Az Aldunát is csak hatalmas erőfeszítéssel, rengeteg költséggel lehetett a közlekedő hajóhálózatba belevonni. Szabályozó munkálatait már Széchenyi István gróf kezdte meg, mégis a múlt század végéig tartott.

III. Összefoglalás. Rajzoljuk meg Erdély folyóit!

1947. március 3. hete.

Általános iskola V. osztály.

A tanítás anyaga: *V. László esküje.* (Történelmi olvasmány.)

Olvasmánytárgyalás alapján.

V. László esküje.

Csodával határos volt a diadal, amelyet Hunyadi János a Nándorfehérvárt ostromló törökökön vívott. Am alig múlt el két hét Nándorfehérvár felmentése óta, s a kereszténység daliáját, akit a csaták tüzeiben nem fogott a kard, nem érték a golyók, Zimony várában karjaiba zárta a fekete halál. A diadalöröm Európaszerte gyászbafuladt, csak a bécsi udvar lett hangosabb, mint valaha.

„Kiirtom az egész kutyanemzetséget!” — újjongott Cillei Ulrik, a Bécsben lakó magyar király morva nagybátyja és rossz szelleme — szavaival a Hunyadiakra célozva, akiknek, míg Hunyadi János élt, tizenhét éven át folytatott konkolyhintése ellenére sem árthatott.

S még ugyanabban a hónapban, amelyben a Hunyadi-ház feje nemzetének panaszos síralmai közepette kilehelte hősi lelkét, Bécsben hajóra szállt V. László király, hogy rég elhagyott országába térjen. A Dunán leereszkedő gályán válogatott zsoldosainak testőrsége kísérte, a hatalmas folyam partján pedig Németországban gyűjtött serege. Mintha nem is szülőhazájába, hanem ellenséges földre jönné!

„A nagy fegyveres erő a török ellen indul!” — híresztelte Cillei, aki Pozsonyban újabb haddal utolérte urát. A magyarság ugyancsak csóválhatta a fejét a király nagy igyekezetén, amelynek nyomát sem látta, mikor a török óriási seregével Nándorfehérvárra, az ország kulcsát fenyegette, amelyet Hunyadi János egyedül a maga erejére utalva védelmezett meg. Akik azonban a Visegrádon, majd Budán megpihenő király környezetéhez férközhettek, csakhamar megtudták, hogy az idegen hadsereg nem a török ellen indul ám, hanem a várak visszafoglalására, amelyeket V. László Hunyadi János hatalmában hagyott, s amelyeket örököseitől szép szóval visszaszerezni nem remélt. Budáról seregével együtt Futakra indul a király, ahová országgyűlést hívott össze. A rendek lassan gyűlleztek. Cillei, aki V. László oldalán a Hunyadiak ellen viseltetett gyűlöletét sem titkolta el többé, kevesli a sereget, amelyet gyűjtött és Giskra és Komorovszky hadait is Futakra hívatta. Csak az utóbbi küldi el cseh zsoldosait. Cillei mégis megnyugszik. Híre jó, hogy ha bátorságlevelet nyer királyától s fölmentést az ország jövedelmeiről szóló számadás alól, amelyben dicsőült apját hirtelen halála gátolta meg, Hunyadi László is megjelenik az országgyűlésen. Cillei türelmetlenül várja, hogy minél előbb gyűlölt ellensége fiára ronthasson, s mire ez Futakra érkezik, mégsem mer ellene nyíltan kikelni. A fiatal Hunyadi a legutóbbi éveket szüntelenül atyja oldalán töltötte el. A dicsőség, amely alakját övezte, őt is körülfonta glóriájával, s a magyarok rajongásukat, amellyel a hős vezér iránt viseltettek, hozzá méltónak ígérkező fiára is átruházták. Futakon is örömjongással fogadta a nemesség Hunyadi Lászlót, s Cillei, aki az imént még romlására tört, maga is jónak látta, hogy atyai szeretetet színelve, forduljon feléje. Az országgyűlés színe előtt a rendekkel egyetemben Hunyadi László szintén hűséget esküszik királyának, s hogy az uralkodónak kedvében járjon, fiúi engedelmességet fogad Cilleinek is, akik V. László dicsőült apja helyére az ország kormányzójává s a magyar hadak főkapitányává tett. Apja érdemeinél fogva, amelyek családjá nevét világszerte emlegetetté tették. Hunyadi László joggal várhatja, hogy a fényes tisztséget, amelyet az oly dicsőséggel töltött be, reá ruházzák át. Hogy azonban nem így tör-

Itént, nem fakadt ki királya ellen, sőt maga hívta meg Nándor fehérvárra, hogy ezen kezdve, sorra átadja a várakat, amelyek a nagy Hunyadi hatalmában voltak, s amelyeket V. László szintén Cilleinek, lelke megrontójának, az országszerte gyűllött idegennek szánt.

„Ne higgy neki, uram, királyom!” — élesztgette a gyanakodást újból V. László szívében az álnok Cillei, amidőn halálos ellenségének a daliás fia Fehérvárra előre ment, hogy fejedelmét illő módon fogadhassa.

„Seregeit gyűjti egybe ellened! A királyságra áhítozik, mint apja, aki miatt nem is voltál eddig ura ennek a szépséges országnak. Csak most leszel az, hogy meghalt a büszke Hunyadi, ha ugyan nálánál nem kevésbbé nagyravágyó fia hatalmába nem ejt várában, amelyet újra megerősített s ahol untalan seregeket gyűjtve várakozik reád!”

V. László meghitt embere, Lamberger Fridrik képében kémlet küld Nándorfehérvárra, s csak amire ez visszatér és megnyugtatta, szánja el magát arra, hogy Futakot seregével egyetemben elhagyja s hajóra szállva Fehérvárra menjen. Királya fegyveres erejében bizakodva, Cillei valósággal tombol örömeiben, s még mielőtt elindulnak, levelet küld einkostársának, Brankovics Györgynek, a Hunyadi-ház második halálos ellenségének s olyan két labdát ígér neki ebben, Hunyadi László és öccse, Mátyás fejére célozva, aminővel szerb fejedelem még sohasem játszott.

Az Úr 1456-ik évében, Mindenszentek-havának 8-ik napján érkezék meg V. László király seregével Nándorfehérvárra, a mai Belgrád alá. Rozgonyi Rajnald nyargal keresztül elsőnek a vár sáncárára boruló csapóhídon át maroknyi lovashada élén. Nyomában a király s nagyobbára cseh, osztrák és német főurakból álló kísérete lép a várba, amelynek kapujában, a vár kulcsaival kezében, Hunyadi László üdvözlő hódolattal uralkodóját.

— Vedd át, felség, a vár kulcsait — mondja a maga s Mátyás öccse nevében —, atyánk hű vitézsége tartotta meg neked ezeket. Vedd át árván maradt fiai hűségének a zálogaként, amely arra készlet mindkettőnket, hogy az ő nyomdokain haladva tettekkel is kivivjuk kegyelmedet. Csak ellenségeink hármánya ne fosszon meg ettől, ne állja útját legjobb szándékunknak!

A királynak a szívéig hat a büszke szó, amely azonban épügy, mint a daliás ifjú hűségesen rajta csüngő nyílt tekintete, tele van őszinteséggel, aminőben talpnyaló udvaroncok közepette még alig volt része. Kegyes szavakkal veszi át a kulcsokat Hunyadi Lászlótól, s a bizalmatlanság nyoma nélkül szívében lépi át a várkapu küszöbét. Cillei szikár alakja mint az árnyék, most is nyomában van urának. Gyanútlanul lép ő is a vár udvarába: a kaján mosoly azonban, amellyel a fiatal Hunyadi szavait hallgatta, ajkára fagy, amidőn mögötte

hirtelen megzördül a várkapu lánc, s ő észreveszi, hogy alig százfőnyi kíséretén kívül az egész királyi sereg künnrekedett.

— Miért nem eresztet be katonáimat? — kérdezi Cillei intésére remegő hangon a király.

— Törvényeink nem engedik, hogy idegen zsoldosokat befogadjon a végvár — feleli őszintén Hunyadi László —, egyben megnyugtatta királyát.

Cillei azonban nem tud megnyugodni. Érzi, hogy kelepcebe jutott, s alig várja az alkalmat, hogy királyát a Hunyadiak ellen újból föllingerelje. Aludni sem tud, amidőn ennek az első napon az V. Lászlót környékező magyar urak miatt módját nem ejtheti, s csak akkor pihen meg gaz tervektől forrongó lelke, amidőn másnap újból megtelik a fiatal király szíve gyanakodással és félelemmel, amelyet a Hunyadiak iránt álnok nagybátyja csepegtetett belé, a nagyravágyást, a büszkeséget emlegetvén, amellyel László és öccse tele van, s a jóslatot, amellyel egy csillagvizsgáló az idősebbnek királyi méltóságot, maga Kapisztrán János pedig Mátyásnak királyi koronát jövendőlt.

— Fogságba dönt Hunyadi László — rebegi villogó szemmel Cillei. — Életedre tör, ha meg nem gátolod, hogy hatalmába ejtsen.

— Tégy vele, amit akarsz — hagyja rá megrettenve V. László, s Cillei áthatlan páncélt ölt köntöse alá, legélesebb kardját köti föl, s így lép ki szobájából, amire a várkapolna misére hívó harangja megkondul. A király kíséretéhez csatlakozva, Lamberger szólítja meg.

Hunyadi László négy szemközt beszélni akar veled — mondja neki —, amíg a király misét hallgat, s Cillei gonosz szívében diadalmas ujjongás kél, pár perc múlva pedig, midőn a kardján kívül egészen fegyvertelen Hunyadiával egymagával szentől-szemben áll, gaz elhatározás ver gyökeret benne. Hunyadi László szemrehányások özönének közepette előmutatja levelét, melyet Brankovicsnak írt, amelyet azonban az ő emberei elfogtak. Cillei megtántorodik meglepetésében, nyomban rá eszébe villan, hogy elhatározását most már a maga veszedelme nélkül még kevésbbé másíthatja meg, s kardot ránt. Hunyadi megelőzi, s miközben összeesapnának, a zaj hallatára egyszerre beront a szomszédos teremből Szilágyi Mihály, Kanizsai László, Nagy Simon, a Hunyadi-ház más hívei s a megsebzetten összeroskadó Cilleit fölkoncolják.

A szentmisének vége volt. A várkapolnából kilépő királynak maga Hunyadi László hozza meg a rémes esetnek, álnok nagybátyja meggyilkolásának híret. V. László sápadtan hallgatja szavait, néz vértől pirosló kezére, amelyet kardjával Cillei sebzett meg. Arca elborul, amire Cilleinek Brankovicshoz írt áruló levelét, amelyet kezébe adtak, elolvassa. S rettegés szállja meg egész valóját, amidőn erről a Hunyadi-ház híveire esik tekintete, akik köréje sereglettek. Szinte várja, hogy most őt rohanják meg, s lelke mintha lidércnyomás alól szabadulna

föl, úgy érzi a fiatal király, amidőn a várt támadás helyett a Hunyadi-ház hívei az alattvaló hódolat ezer jelével rajongják körül, s teljesen megnyugszik a változhatatlanban, amidőn kíséretének német urai közül is nem egy arról biztosítja, hogy Cilleinek, a fiatal király megrontójának a halála nem kevésbé örvendetes reá nézve, mint volt a kereszténységre nézve Nándorfehérvár fölmentése. Amíg élt, ő és nem a király volt az uralkodó, legjobb hívei közelébe sem férkőzhettek miatta. Országai védelmeinek javát is nem az ő udvartartására, seregére, hanem a maga kedvteléseire fordította az élvhajászó, a buja, az irigy és kapzsi Cillei. V. László csak most érzi, hogy merőben a báb szerepét töltötte be nagybátyja kezében, aki kénye-kedve szerint bánt vele, s maga csillapította le a vár alatt toborzó seregét, amidőn Cillei halálának a hírére háborogni kezd. S amidőn a nálánál alig néhány évvel idősebb Hunyadi László nyílt viselkedésével, hódolattal teljes őszinteségével egészen megnyeri bizalmát, szélnek is ereszti zsoldosai hadát, amely a tél küszöbén a törökök ellen ebben az esztendőben úgy sem indulhatott el többé.

S pár nap múlva Hunyadi László kérésére Temesvárra kerekedik az egész királyi udvar Hunyadi János özvegye, Szilágyi Erzsébet látogatására. A Gara László nádor, Bánfi Pál főajtónálló, Guthi Ország Mihály, s a Hunyadi-ház hiveinek kíséretében utazó királyt, akit eddig zsoldosseregek zártak el leghívebb alattvalóitól, lelkesen üdvözlí mindenfelé a nép. S hogy Temesvár alá ér fényes kísérete élén, talpig gyászban, kisebbik fiával oldalán Hunyadi özvegye jó fogadására. V. László szíve mélyében megrendül a fejedelmi megjelenésű, jó-ságos arcú, szomorú asszony láttára. Úgy érzi, mintha anyja lenne, akit alig fél évvel arra, hogy apja halála után árván szülte, szinte elvesztett. A fiatal király, szíve ösztönét követve, gyermeki tisztelettel lép a nagy hős özvegye elé.

— Nem illik gyászolnod — feleli kegyesen üdvözlésére.

— Miért is gyászolnád azt a hőst, aki Magyarországot szent választásunknak s nekünk megtartotta? Ha meg is halt, örökké élni fog az emberek emlékezetében, amíg egyetlen magyar él, s a mennyekben, ahol Krisztus Urunkkal egyetemben uralkodik, akinék nevében harcolt...

Ha gyászolt is Hunyadi özvegye, vára ünnepi képet öltött. A vendégül látott király tiszteletére egymást érték a fényes mulatságok: a kocsizás és vadászás a vár környékén, a tánc és tornajátékok a vár falain belül. Bécsben is bőven kivette volt részét V. László az ilyen mulatságokból, mégis mintha százszorosan nagyobb kedve telt volna bennük most, hogy hű magyar főuraival versenyt űzte a vadat a temesvári nádasokban, törte a kopját a vitézi tornán. Alattvalói tiszteletükről meg nem feledkezve, büszke társai voltak e játékokban mind, s nem untatták untalan szolgálai hízelkedésekkel, nem igyekeztek szüntelenül tettetett ügyetlenségükkel nálánál hitványabbaknak feltűnni, miközben erejét velük összemérte, mint a bécsi urak. V.

László észre sem vette, mint tűnik tova az idő. Nem tudott betelni nemrégiben még ellenségeinek tartott főembereinek vendégszeretetével.

Kisvártatva ezután híre terjed a várban s az egész városban, hogy a király ünnepélyes esküvel pecsételi meg a Hunyadi-házzal való kibékülését... Szent Kelemen napja volt (november 23), Temesvár fölött a kései őszi komor kedve áradt szét. A vártemplom belsejében, a bíborkárpitokkal díszített szentélyében s hajóiban egyaránt az ünnepi pompa káprázatos fénye ömlött el. A sátorosünneppek díszében ragyogó hatalmas csúcsíves templom minden zugát színültig megtöltötte a magyarság színe-virága, amely a király ittidőzésének hírére Temesvárra sereglett s a város előkelő polgársága. Minden ember tudatában volt az ünnepség jelentőségének s szíve mélyéig megilletődve figyelt a szentély felé, amelyben Veronai Gábor mészelt nagy segédlettel, miközben a főoltár előtt egyfelől fényes udvar élén a király, másfelől Szilágyi Erzsébet térdepelt, buzgón imádkozva két fiával, az idősebbiknek szépséges arájával, Gara Máriával, s többi hű emberével.

Az orgonaszó elhal, s a hirtelen támadt csöndben a templomban szorongóknak lélegzetük is eláll. V. László Hunyadi özvegye elé lép, gyermeki rajongásában szinte önfeledten megöleli, testvéri csókot vált két fiával, majd az oltár lépcsőjére, a szekrényből kivett Oltáriszentség elé térdel s esküre emeli főjobbát. Udvarának főurai, a Hunyadi-ház tagjai a templom hajóit ellepő előkelőségek mind meghatottságtól remegő szívvel hallgatják, amidőn a király ünnepélyesen megfogadja, hogy Cillei halálát elfelejti, a Hunyadiaknak vétkéül sohasem rója fel, s ha vétettek volna is nagybátyja megöletésével ellene, azért bosszút sohasem áll rajtuk.

— Isten engem úgy segéljen — folytatta V. László az egész templomban jól hallható csengő hangon. Veronai Gábor halk szavait ismételve. — Boldogasszony irgalmat énnékem úgy nyerjen, minden szentek értem úgy imádkozzanak, Istennek szent teste végnapomon üdvösségemre úgy váljon, a föld tetememet úgy fogadja be, magvam magamról úgy ne szakadjon, örök pokolba úgy ne temettesem: ahogy az Úr szent testének színe előtt igaz szívvel tett fogadásomat erősen és egész tökéletességével mindhalálig megtartom, ellene semmit sem teszek, mással nem tétetek.

— Amen! — zúgott föl elemi erővel, mint egy emberé, egyszerre a templomban szorongók szava. S a királyi udvar és a Hunyadiak távozása nyomában a haza jobb jövőjébe vetett hittel, örömtől repeső szívvel oszlottak széjjel a templomból az emberek.

*

— Ez a felségsértők és házaárulók jutalma! — harsogta a hóhér a kivégzés után, magasra emelve a levágott fejet, s a Szent György piacán, az eszthomályba boruló vérpad körül a budaiak szinte megdermedtek a borzalomtól, amely az utolsó

pillanatig hihetetlennek velt kivégzés nyomában mindnyájukon erőt vett.

A fej, amelyet hosszú gesztenyeszín fürtjeinél fogva a hóhér maga is reszkető kézzel emelt a magasba, Hunyadi Lászlónak ártatlan feje volt, akit a király közel egy hónapig Temesvárott való időzésekor főlovászmesterévé és Magyarország főkapitányává tett, s akit alig egy negyedévvvel erre, saját jegyesének apja, a nagyravágyó nádor, Gara László fölbújtására, esküje és a törvény ellenére galád módon kivégeztetett.

Vitéz János váradi püspök, Rozgonyi Sebestyén, Kanizsai László, a Hunyadi-ház e leghatalmasabb hívei, együtt jutnak Lászlóval a börtönbe. Budavarában idegen zsoldos sereg őrzi a foglyokat, a nemzet szíve pedig megdermed a félelemtől. Csak egy jámbor barát meri fölemelni szavát a Hunyadi László vértanuhalálát követő vasárnapon Óbuda egyik templomában, mennydörgő hangon hirdetvén, hogy a hős Hunyadi ártatlan fiának vére bosszuért kiált az égre. A király pedig mentegetőző pecsétos levélben még Hunyadi János dicső emlékének a beszennyezésétől sem riadt vissza.

E rémhírekre fegyverkezni kezdenek a Hunyadi-ház hívei. V. László pedig Hunyadi Mátyást magával hurcolva menekül Csehországba. Prágában leste, hogy a vihar véstetjes felhői, amelyek ellene Magyarország fölött egyre fenyegetőbbben tornyosultak, elvonuljanak, míglen szent Kelemen napján, első évfordulóján az eskünek, amelyet a Hunyadi-háznak tett s gonoszul megszegett, el nem ragadta a hirtelen halál.

Némelyek azt tartják, hogy méregtől veszett el, mások, hogy pestishez hasonló nyavalya ölte meg az esküszegő királyt. Bármint volt, hirtelen halála Isten büntetése volt, aki megbosszulja az ártatlanul kiontott vért s fölmagasztalja, akit az elvetemült emberi gazság megalázott. A vérpaddal és dicső fejének hősi emlékében is meggyalázott Hunyadi-ház szintén fölmagasztosult Hunyadi Mátyással, akit a vérpad árnyékából, amelyre ellenei szánták, trónusára emelte Magyarország népe, s akinek dicsősége tündöklő fényével betöltötte az egész világot.

Divald Karnél.

„Haldoklott Hunyadi s meg nem tudta halni: töröknek

Egy nagy adósságot tört lefizetni csatán.

S megvitt Nándor alatt; s Mahomet futa sebbel

És szomorúan; győzött a haza hőse s lehuny.”

1947. március 4. hete.

Általános iskola VI. osztály.

A tanítás anyaga: Görbelapú testek: *a henger.*

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A gúláról tanultak számonkérése.

b) Érdeklődés-keltés. Milyen test keletkezik, ha egy lapot egyik oldalánál, mint tengelyénél fogva forgatom? (Henger.)

c) Célkitűzés.

II. Tárgyalás.